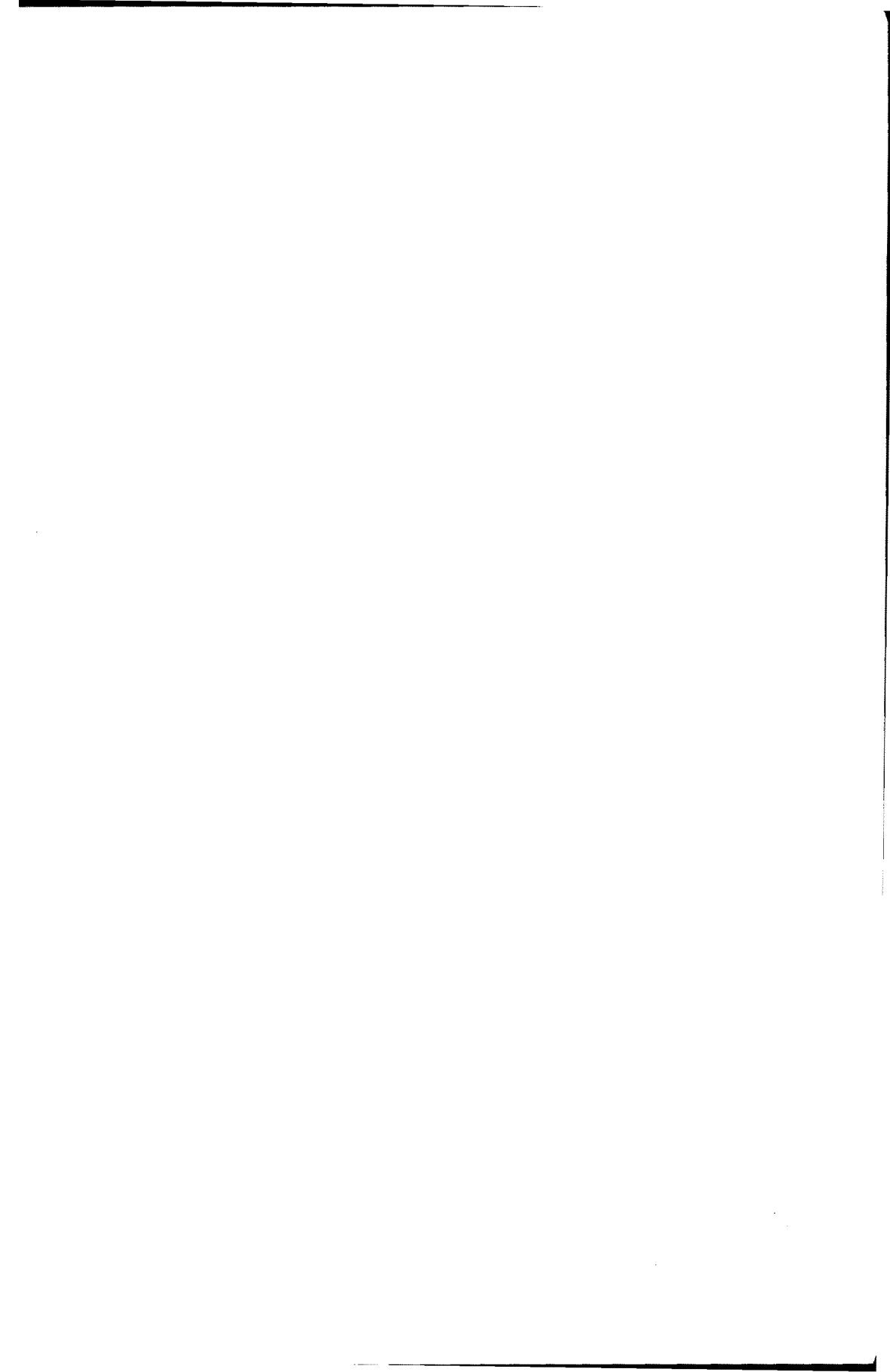

L U D

ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO
I KOMITETU NAUK ETNOLOGICZNYCH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

TOM LXXXII ZA ROK 1998

L U D

**ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA
LUDOZNAWCZEGO**

I

KOMITETU NAUK ETNOLOGICZNYCH

**ORGANE DE LA SOCIÉTÉ POLONAISE D'ETHNOLOGIE
ET DU COMITÉ DES SCIENCES ETHNOLOGIQUES
ZAŁOŻONY W ROKU**

1895

**PRZEZ
ANTONIEGO KALINĘ**

OGÓLNEGO ZBIORU

**TOM LXXXII
ZA ROK 1998**

P O L S K I E   T O W A R Z Y S T W O   L U D O Z N A W C Z E

**KOMITET NAUK ETNOLOGICZNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK
POZNAŃ – WARSZAWA – WROCŁAW 1998**

KOMITET REDAKCYJNY

Maria Biernacka, Zbigniew Jasiewicz – przewodniczący,
Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Anna Kowalska-Lewicka,
Antoni Kuczyński – sekretarz

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Redaktor naczelny – Zbigniew Jasiewicz
Zastępca redaktora naczelnego – Jacek Bednarski
Sekretarz redakcji – Monika Leonowicz

Recenzent tomu – Aleksander Posern-Zieliński

Sypu. 013

ISSN 0076-1435

Publikacja dofinansowana przez Komitet Badań Naukowych

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE – WROCŁAW 1998
ADMINISTRACJA: 50-139 WROCŁAW, UL. SZEWSKA 36. TEL. (0-71) 444 613
REDAKCJA: 61-809 POZNAŃ, UL. ŚW. MARCIN 78. TEL./FAX (0-61) 852 47 82

SKŁAD I ŁAMANIE: DALET SP. Z O.O., POZNAŃ
DRUK: ZAKŁAD POLIGRAFICZNO-WYDAWNICZY M-DRUK W WĄGROWCU

SPIS TREŚCI

I. STUDIA I MATERIAŁY

Maria Wieruszewska, Kultura i wieś w perspektywie integracji europejskiej.	13
Jan Perszon, ks., „Ostatnia walka”. Wierzenia i rytuały w kaszubskiej <i>ars moriendi</i>	27
Jarosław Eichstaedt, Być w Górcie Klasztornej i pamiętać Kalwarię	47
David N. Collins, James Urry, Maria Antonina Czaplicka, Życie i praca w Wielkiej Brytanii i na Syberii	61
Olga Goldberg-Mulkiewicz, Stara ojczyzna – w nowej ojczyźnie. Pojęcie ojczystego miejsca w tradycji polskich Żydów.	75
Mirosław Pecuch, Wrastanie poprzez sacrum. Ukraińcy na ziemiach zachodniej i północnej Polski.	87
Elisabeth Bockhorn, Olaf Bockhorn, Ponownie w domu? Siedmiogrodzcy Landlerczycy pomiędzy Rumunią a Austrią	97
Regina Merkené, Kultura ludowa Wileńszczyzny w pierwszej połowie XX wieku	107
Piotr Dahlig, Z badań nad tradycjami muzycznymi na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Cymbaliści z Kresów Wschodnich.	133
Anna Targońska, Symbolika włosów i manipulowanie włosami w kulturze ludowej	157
Zdzisław Kupisiński SVD, Wiosenne zwyczaje i obrzędy agrarne w Opoczyńskim	177
Artur Gaweł, Tradycyjne zwyczaje i obrzędy żniwne na Białostocczyźnie	193
Danuta Penkala-Gawęcka, System naturalnego uzdrawiania Porfirego Iwanowa w Kazachstanie	223
Przemysław Hincza, Tradycje pasterskie i współczesność górali Gaddi ze stanu Himachal Pradesh (Indie)	253
Zbigniew Jasiewicz, Andrzej Rozwadowski, Malowidło naskalne z groty Zaurat-Kamar a malowidło na ścianie domu z końca XIX wieku	279

II. POGLĄDY I OPINIE

Skansenowskie déjã vu (<i>Jerzy Adamczewski</i>).	299
---	-----

III. RECENZJE

Gérald Gaillard, <i>Dictionnaire des ethnologues et des anthropologues</i> , Armand Colin/Masson, Paris 1997 (<i>Jacek Bednarski</i>)	309
Rossell Hope Robbins, <i>Encyklopedia czarów i demonologii</i> , Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1998 (<i>Krzysztof P. Szkurtatowski</i>).	310
Albrecht Knust, <i>A Dictionary of Kinetography Laban (Labanotation)</i> , Instytut Choreologii, Poznań 1997, z. 1. Text, z. 2. Examples (<i>Aleksandra Sawicka</i>)	312
Bassam Tibi, <i>Fundamentalizm religijny</i> , Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1997, (<i>Leszek Kania</i>).	313
Tadeusz Paleczny, <i>Sekty. W poszukiwaniu utraconego rajku</i> , Kraków 1998 (<i>Ryszard Kantor</i>)	315
Kwartalnik „Zabawy i Zabawki”, Muzeum Zabawkarstwa w Kielcach, Towarzystwo Rozwoju Zabawkarstwa w Kielcach, R. 1, nr 1-2, 3, 4 1997 (<i>Andrzej Peć</i>)	316

<i>Teksty z ulicy. Zeszyt folklorystyczny 1</i> , red. D. Czubala i M. Czubalina, Katowice 1995;	
<i>Teksty z ulicy. Zeszyt folklorystyczny 2</i> , red. D. Czubala i D. Wężowicz-Ziółkowska, Katowice 1996 (<i>Dorota Światała</i>).	319
<i>Sami sobie. Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej</i> , red. Ryszard Kantor, Kielce 1997 (<i>Grzegorz Odoj</i>)	321
<i>Raport o stanie kultury wiejskiej w Polsce</i> , opr. S. Bednarek i A. J. Omelaniuk przy współpracy Z. Kłodnickiego i M. Przylęckiego. Wrocław 1997 (<i>Ryszard Kantor</i>).	325
<i>O kulturze wsi. Materiały z sejmików regionalnych przed Krajowym Kongresem Kultury Wsi</i> , red. A. J. Omelaniuk. Wrocław – Ciechanów 1997 (<i>Ryszard Kantor</i>)	326
Tadeusz Wojtanek, <i>Monografia Zembrzyc i Marcówki</i> . Zembrzycze 1997 (<i>Ryszard Kantor</i>)	327
Roderyk Lange, <i>Traditional Dance in Poland and its Changes in Time and Territory</i> . „Dance Studies” vol. 20 (1996). Centre for Dance Studies, Jersey 1997 (<i>Dariusz Kubinowski</i>)	328
Jan Adamowski, <i>Pańszczyżnońka. Podlaskie pieśni ludowe z repertuaru Aleksandry Daniluk</i> . Transkrypcje muzyczne Anna Michalec. Antoni Zoła. Regionalny Ośrodek Kultury, Biała Podlaska, 1997 (<i>Feliks Czyżewski</i>)	332
Ks. Jan Górecki, <i>Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869-1914</i> . Societas Scientiarum Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, Katowice 1994 (<i>Joanna Światała-Mastalerz</i>)	334
Alicja Fałniowska-Gradowska, <i>Testamenty szlachty krakowskiej XVII-XVIII w. Wybór tekstów źródłowych z lat 1650-1799</i> . Nakł. Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1997 (<i>Krzysztof Wolski</i>)	337
Andrzej Sakson, <i>Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945-1997</i> . Instytut Zachodni, Poznań 1998 (<i>Anna Szyfer</i>)	338
<i>Polskie badania nad mniejszościami kulturowymi. Wybrane zagadnienia</i> , red. G. Bobiński, J. Mucha, A. Sadowski, Pogranicze. Studia Społeczne t. 6. Numer Specjalny, wyd. Filii Uniwersytetu Warszawskiego, Białystok 1997 (<i>Wojciech Olszewski</i>)	340
Čtibor Nečas, <i>Historycký kalendář. Dějiny českých Romů v datech</i> , Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 1997 (<i>Adam Bartosz</i>)	342
Joanna Tokarska-Bakir, <i>Wyzwolenie przez zmysły. Tybetańskie koncepcje soteriologiczne</i> , Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 1997 (<i>Wojciech Choroszewski</i>).	343
Randy Smith, <i>Crisis Under the Canopy. Drama bajo el manto amazonico</i> , wyd. Abya – Yala, Quito 1996, wyd. 2 (<i>Magdalena Krysińska-Kaluźna</i>)	345

IV. KRONIKA

Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego za okres od września 1992 roku do września 1996 (<i>Magdalena Rostworowska</i>).	349
Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego za okres od września 1996 roku do września 1997 (<i>Magdalena Rostworowska</i>).	353
72. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Zielona Góra, 20 września 1996 (<i>Maria Niewiadomska-Rudnicka</i>)	357
73. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Mszana Dolna, 25 września 1997 (<i>Maria Niewiadomska-Rudnicka</i>).	360
14. Międzynarodowy Kongres Nauk Antropologicznych i Etnologicznych „Wiek XXI wiekiem antropologii”. Williamsburg, USA. 26 lipca - 1 sierpnia 1998 (<i>Zbigniew Jasiewicz, Aleksander Posern-Zieliński</i>)	363
6. Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Etnologii i Folkloru „Roots and rituals: Managing ethnicity”. Amsterdam, 20-25 kwietnia 1998 (<i>Zbigniew Jasiewicz</i>)	367

Międzynarodowa Konferencja „Kultura w przestrzeni”, Cieszyn, 21-23 października 1998 (<i>Grzegorz Odoj, Andrzej Peć</i>)	369
Konferencja „Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej”, Opole – Bie- rawa, 21-22 maja 1998 (<i>Stanisława Trehunia-Staszek</i>)	371
Konferencja „Utracone i odbudowane małe ojczyzny”, Zielona Góra, 21 września 1996 (<i>Zygmunt Kłodnicki</i>)	374
Konferencja „Religijność ludowa na pograniczach kulturowych i etnicznych”, Cieszyn, 22- 23 października 1997 (<i>Grzegorz Odoj, Andrzej Peć</i>).	375
Sesja naukowa „Między Lachami a góralami”, Mszana Dolna, 25-26 września 1997 (<i>Zygmunt Kłodnicki</i>)	376
Projekt badawczy „Życie codzienne, cywilizacja i kultura popularna w Finlandii (1500- 2000)” (<i>Maciej J. Dudziak</i>)	377
Rekonesans etnograficzny w Gruzji (<i>Justyna Doboszyńska, Patrycja Prześlakiewicz</i>) . . .	379

V. IN MEMORIAM

Ks. Jan Mach 1923 - 1998 (<i>Ewa Fryś-Pietraszkowa</i>).	381
--	-----

CONTENTS

I. STUDIES AND MATERIALS

Maria Wieruszewska, Culture and Village in the Context of European Integration . . .	13
Rev. Jan Perszon, "The last fight." Beliefs and rituals in the Kashubian <i>ars moriendi</i> . . .	27
Jarostaw Eichstaedt, To be in Górká Klasztorna and Remember Calvary	47
David N. Collins, James Urry, Maria Antonina Czaplicka, Her Life and Work in Great Britain and Siberia	61
Olga Goldberg-Mulkiwicz, An Old Homeland – in a new Homeland. The Conception of Homeland in the Tradition of Polish Jews.	75
Mirosław Pecuch, Taking Roots through the Sacred. The Ukrainians in the Territories of Western and Northern Poland	87
Elisabeth Bockhorn, Olaf Bockhorn, At Home Again? Transylvanian Ländlers between Romania and Austria	97
Regina Merkienė, Folk Culture of the Vilnius Region in the First Half of the 20 th Century	107
Piotr Dahlig, On Studies on the Music Tradition in the Western and Northern Territories. Dulcimer Players from the Eastern Borderlands.	133
Anna Targóńska, Hair Symbolism and Hair Manipulation in Folk Culture.	157
Zdzisław Kupisiński SVD, Spring Agrarian Customs and Rituals in the Opoczno Region	177
Artur Gawęł, Traditional Harvest Customs and Rituals in the Białystok Region	193
Danuta Penkala-Gawęcka, A System of Natural Healing of Porfiry Ivanov in Kazakhstan.	223
Przemysław Hincá, Pastoral Traditions and the Present Day of Gaddi Mountaineers from the State of Himachal Pradesh (India)	253
Zbigniew Jasiewicz, Andrzej Rozwadowski, A Rock Painting from the Zaraut-Kamar Cave and a Late 19 th Wall Painting	279

II. VIEWS AND OPINIONS

A Skansen Déjà Vu (<i>Jerzy Adamczewski</i>).	299
---	-----

III. REVIEWS

Gérald Gaillard, <i>Dictionnaire des ethnologues et des anthropologues</i> , Armand Colin/Masson, Paris 1997 (<i>Jacek Bednarski</i>)	309
Rossell Hope Robbins, <i>Encyklopedia czarów i demonologii</i> (An Encyclopedia of Magic and Demonology), Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1998 (<i>Krzysztof P. Szkurlatowski</i>).	310
Albrecht Knust, <i>A Dictionary of Kinetography Laban (Labanotation)</i> , Instytut Choreologii, Poznań 1997, z. 1. Text, z. 2. Examples (<i>Aleksandra Sawicka</i>)	312
Bassam Tibi, <i>Fundamentalizm religijny</i> (Religious Fundamentalism), Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1997, (<i>Leszek Kania</i>)	313
Tadeusz Paleczny, <i>Sekty. W poszukiwaniu utraconego raju</i> (Sects. In Search of Lost Paradise), Kraków 1998 (<i>Ryszard Kantor</i>)	315

- Kwartalnik „Zabawy i Zabawki” („Games and Toys”). Muzeum Zabawkarstwa w Kielcach, Towarzystwo Rozwoju Zabawkarstwa w Kielcach, R. I, nr 1-2, 3, 4 1997 (Andrzej Peć) 316
- Teksty z ulicy. Zeszyt folklorystyczny 1* (Texts from the Street. A Folkloristic Fascicle 1), red. D. Czubala i M. Czubalina, Katowice 1995; *Teksty z ulicy. Zeszyt folklorystyczny 2* (Texts from the Street. A Folkloristic Fascicle 2), red. D. Czubala i D. Wężowicz-Ziółkowska, Katowice 1996 (*Dorota Świtala*) 319
- Sami sobie. Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej* (Continuation and Change in the Contemporary Culture of the Polish Village), red. Ryszard Kantor, Kielce 1997 (*Grzegorz Odoj*) 321
- Raport o stanie kultury wiejskiej w Polsce* (Report on the Condition of Rural Culture in Poland), opr. S. Bednarek i A. J. Omelaniuk przy współpracy Z. Klodnickiego i M. Przyłęckiego, Wrocław 1997 (*Ryszard Kantor*) 325
- O kulturze wsi. Materiały z sejmików regionalnych przed Krajowym Kongresem Kultury Wsi* (On the Village Culture. Proceedings from Regional Council before the Polish Congress of Village Culture), red. A. J. Omelaniuk, Wrocław – Ciechanów 1997 (*Ryszard Kantor*) 326
- Tadeusz Wojtanek, *Monografia Zembrzyce i Marcówki* (A Monograph of Zembrzyce and Marcówka), Zembrzyce 1997 (*Ryszard Kantor*) 327
- Roderyk Lange, *Traditional Dance in Poland and its Changes in Time and Territory*, „Dance Studies” vol. 20 (1996). Centre for Dance Studies, Jersey 1997 (*Dariusz Kubinowski*) 328
- Jan Adamowski, *Pańszczyżnońka. Podlaskie pieśni ludowe z repertuaru Aleksandry Daniluk* („Pańszczyżnońka”. The Folk Songs from the Podlasie Region in the Repertoire of Aleksandra Daniluk). Transkrypcje muzyczne Anna Michalec, Antoni Zoła, Regionalny Ośrodek Kultury, Biała Podlaska, 1997 (*Feliks Czyżewski*) 332
- Rev. Jan Górecki, *Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869-1914* (Pilgrimages in Upper Silesia in 1869-1914), Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, Katowice 1994 (*Joanna Świtala-Mastalerz*) 334
- Alicja Fałniowska-Gradowska, *Testamenty szlachty krakowskiej XVII-XVIII w. Wybór tekstów źródłowych z lat 1650-1799* (17th and 18th Century Nobility Testaments. Selection of Source Materials from 1650-1799). Nakł. Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1997 (*Krzysztof Wolski*) 337
- Andrzej Saksón, *Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945-1997* (Ethnic Relations in Warmia and Mazury Region in 1945-1997). Instytut Zachodni, Poznań 1998 (*Anna Szyfer*) 338
- Polskie badania nad mniejszościami kulturowymi. Wybrane zagadnienia* (Polish Studies on Cultural Minorities. Selected Problems), red. G. Bobiński, J. Mucha, A. Sadowski, Pogranicze. Studia Społeczne t. 6, Numer Specjalny, wyd. Filii Uniwersytetu Warszawskiego, Białystok 1997 (*Wojciech Olszewski*) 340
- Čtibor Nečas, *Historycký kalendář. Dějiny českých Romů v datech*, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 1997 (*Adam Bartosz*) 342
- Joanna Tokarska-Bakir, *Wyzwolenie przez zmysły. Tybetańskie koncepcje soteriologiczne* (Liberation through Senses. The Tibet Soteriological Conceptions), Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław 1997 (*Wojciech Choroszewski*) 343
- Randy Smith, *Crisis Under the Canopy. Drama bajo el manto amazonico*, wyd. Abya-Yala, Quito 1996, wyd. 2 (*Magdalena Krysińska-Kaluźna*) 345

IV. CHRONICLE

Report on the Activities of the Main Board of the of Polish Ethnological Society in the Period from September 1992 to September 1996 (<i>Magdalena Rostworowska</i>)	349
Report on the Activities of the Main Board of the of Polish Ethnological Society in the Period from September 1996 to September 1997 (<i>Magdalena Rostworowska</i>)	353
72 nd General Assembly of Polish Ethnological Society's Delegates, Zielona Góra, 20.09.1996 (<i>Maria Niewiadomska-Rudnicka</i>)	357
73 rd General Assembly of Polish Ethnological Society's Delegates, Mszana Dolna, 25.09.1997 (<i>Maria Niewiadomska-Rudnicka</i>)	360
14 th International Congress of Anthropological and Ethnological Society. "The 21 st Century the Century of Anthropology". Williamsburg, USA, 26.07 – 1.08.1998 (<i>Zbigniew Jasiewicz, Aleksander Posern-Zieliński</i>)	363
6 th International Conference of the Ethnology and Folklore Society "Roots and Rituals: Managing Ethnicity", Amsterdam, 20-25.04.1998 (<i>Zbigniew Jasiewicz</i>).	367
International Conference "Culture in Space", Cieszyn, 21-23.10.1998 (<i>Grzegorz Odoj, Andrzej Peć</i>)	369
Conference on "Continuation and Change in the Present Polish Village Culture, Opole – Bierawa, 21-22.05.1998 (<i>Stanisława Trebunia-Staszek</i>)	371
Conference on "Lost and Reconstructed Small Homelands", Zielona Góra, 21.09.1996 (<i>Zygmunt Klodnicki</i>)	374
Conference "Folk Religiousness in the Cultural and Ethnic Borderlands", Cieszyn, 22-23.10.1997 (<i>Grzegorz Odoj, Andrzej Peć</i>)	375
Scientific Sessions "Between Poles and Mountaineers", Mszana Dolna, 25-26.09.1997 (<i>Zygmunt Klodnicki</i>)	376
Research project "Everyday Life. Civilization and Popular Culture in Finland (1500-2000)" (<i>Maciej J. Dudziak</i>)	377
Ethnographic Exploration in Georgia (<i>Justyna Doboszyńska, Patrycja Prześlakiewicz</i>)	379

V. IN MEMORIAM

Rev. Jan Mach 1923-1998 (<i>Ewa Fryś-Pietraszkowa</i>).	381
---	-----